

Sverige i Jerusalem. Den historiska verkligheten.

Först i mitten av 1800-talet blev Palestina och staden Jerusalem ett intressant samtalsämne. Det är nu som staden Jerusalem blir en verklig plats i geografien. Tidigare hade staden Jerusalem varit en helig plats i den bibliska historien, men samtidigt naturligtvis - en stad med orons frågetecken och religiösa motsättningar skrivna på murarna.

Katastrofen 70 år e. Kr. finns kvar, samtidigt som korsfararna och de otaliga religiösa motsättningarna upprepas under åren mellan judar, muslimer och kristna. De gamla motsättningarna lever vidare.

Kanske kan man säga att den kraftfulla Fredrika Bremer har del i denna Jerusalemsrenässans. Det är nu som Fredrika Bremer söker sig till staden. Under en dag i maj, vid 57 års ålder, avser hon att besöka och skriva om Jerusalem, som en levande stad i den historiska glömskan.

Fredrika Bremer.

Efter en påfrestande lång och omväxlande resa ankommer hon till staden på häst. Under fyra månader i staden lämnar hon ett betydelsefullt avtryck i boken: "Livet i den gamla världen". Den skrivs efter vistelsen, under hemresan, i det antika – Aten. I boken omtalas Jerusalem, som en avsides landsortshåla med de fyra kända portarna: Jaffa, Damaskus, Lejon, Sion.

Det är dock först vid sekelskiftet, som tankar på Sveriges närvaro i staden kommer i dagen. Biskopen i Visby, Gezelius von Schéele, anträder en resa i oktober 1898. Det är nu som allt fler svenskar sätter sin fot i den palestinska myllan, där redan tyskarna finns och vissa amerikanska, svärmiska, religiösa rörelser, sekter.

Kejsar Vilhelm II gör ett bejublat intåg 1898. Den svensk-amerikanska kolonin under Anna Spafford finns närvarande efter resa från Chicago. Hon har även fått ett antal Nås-bor från Dalarna att ansluta, även om hon i sista stund sänt ut varningar, för att gå från gård och grund. Den kristna sekten kommer dock på plats och innefattar 80 svenskar och tillsammans 130 män, kvinnor och barn.

Svenska Jerusalemsföreningen.

Den 14 maj 1900 bildas Svenska Jerusalemsföreningen med Oscar II som beskyddare. Jerusalems befolkning är nu 55000, varmed inräknas 35000 judar,

10000 kristna och 10000 muslimer. Sverige är med i den utomstående grupp av länder, som har starka intressen i staden.

Kanske är det därför som staden väcker Selma Lagerlöfs intresse. Visst fanns utvandringen från Nås, men samtidigt kan man räkna med att staden Jerusalem blir en aktiv plats i tiden. Personer som kommer på besök är bl.a. Klas Pontus Arnoldson, som mottagit Nobels fredspris. Den 36-årige Erik Aurelius, som senare blir biskop i Linköping. Den svensk-amerikanska kolonin blir ett blomstrande företag, som på grund av den förekommande egendoms-gemenskapen, ger Anna Spafford full handlingsfrihet och ekonomisk status.

Gustaf Dalman blir svensk och norsk konsul i juli 1903. Dock finns det kritiker, som den nyprästvigde Henriks Steen, som starkt ifrågasätter amerikanarnas kommersiella drift av kolonins verksamhet. Skola och sjukhus bedrivs och Tyskland etablerar sig ytterligare i staden genom byggnader som Augusta Victoria, Dormitien, Paulus Haus.

Under Första världskriget.

Så inträder plötsligt det första världskriget med skottet i Sarajevo. Under denna tid pågår en stillsam förändring av staden. Från att ha varit en stad behärskad av tyskar och turkar kommer under denna tid den stora förändringen, då britterna tar över. Balfourdeklarationen den 2 november 1917 kommer till; samtidigt som en viss Winston Churchill intar en central plats i förvaltningen 1921 – kolonialminister.

Den arabiska protesten mot den sionistiska Balfourdeklarationen är tydlig och märkbar. Åsiktsuppdelning sker även inom olika grupperingar. Tidningsmannen John Saxon gör en reportageresa 1921, beskriver kolonin och belyser motsättningarna mellan judar och araber. Det blir även konsul Dahlmans sista tid i landet. En höjdpunkt för svenskarna är när kolonins svenska, starke man Lewis Larsson får besök av prins Wilhelm.

Svenska skolan.

Svenska skolan utvecklas bra under den energiska Signe Ekblad. Under 20-talets relativt lugna år kommer den i Sverige kände litteraturkritiken Fredrik Böök på besök. Till hans häpnad vägrar Svenska Dagbladet att publicera artiklarna på grund av den sionistiska slagsida de uppenbarar. Det hebreiska universitetet kommer till stånd vid denna tid.

I september 1925 slår det svenska sjukhuset igen på grund av vattenbrist. Den dåliga ekonomin drabbar även Svenska skolan och Signe Ekblads verksamhet.

Hennes pedagogiska tanke att all undervisningen skulle ske på arabiska både för judar och palestiniere var radikal. En annan svensk, Hilda Andersson kommer resande från Kina; slår sig överraskande ner i staden och bygger hus på Olivberget; sätter upp en skylt med namnet: "Svenskbo 1928". Tre starka svenska viljor finns nu i Jerusalem. Det är Lewis Larsson (kolonin), Signe Ekblad (skolan) och Hilda (på Olivberget). De har mycket gemensamt men är kommersiella konkurrenter, då det gäller utifrån kommande gäster. De lever bl.a. på att hyra ut rum.

Jordbävningen i juli 1927 sätter sina spår, samtidigt som konflikter uppstår vid den judiska Klagomuren. Den svenske utrikesministern Eliel Löfgren inkallas av briter, som medlare i konflikten mellan araber och judar. Detta visar på att oroligheterna i staden eskalerar.

Den svensk-amerikanska kolonin har gjort sitt och ett rättsligt efterspel inträder då delar av den uppkomna förmögenheten skall delas. Spänningarna mellan de olika intressegrupperna ökar.

Ny grupp judar.

En ny grupp av judar invandrar. De är välutbildade personer med ekonomiska ambitioner. Detta medför att briter mer och mer blir anhängare av sionismens idéer om att judarna skall få ett eget land dvs. ingen delning av Det Heliga Landet, såsom det förelåg i den gamla agendan.

Ödesåret 1948 inträder. Motsättningarna kommer i dagen. De judiska terrororganisationerna är väl förberedda och understödda. Palestinierna flyr från gårdar, plantager och odlingar. FN kopplas in med en fredsmäklare från Sverige – justitierådet Emil Sandström. Han får en svår uppgift, som visade sig vara – icke förhandlingsbar.

På det internationella planet leder arbetet fram till FN:s resolution 181. När slutdebatten är igång i FN intensifierades det smärtsamma inbördeskriget, vilket i sin tur blir en förlängning av briternas stöd för Balfourdeklarationen.

Hilda Andersson.

De judiska sionisternas åsikter var väl förankrade och lobbade i den brittiska förvaltningen. Invånarna i Jerusalem drabbades allra mest, då det handlade om våld, mord och övergrepp. Alla svenskar evakueras. Signe Ekblad stänger skolan. Endast Hilda Andersson på Olivberget ångrar sig i sista stund och stannar kvar i sitt vackra hus. Följden blir tragisk. Hon faller offer för en krypskytt efter att ha varit på gudstjänst i kyrkan söndagen den 25 april.

I den allmänna villervallan och våldsspiralen utropas staten Israel den 15 maj kl. 16.01 – just före sabbaten av David Ben Gurion.

Mordet på Folke Bernadotte.

I denna situation rekryteras Folke Bernadotte från Sverige, som FNs medlare i konflikten. De flesta styrande i Sverige tycks överraskade av Bernadottes beslut, som många tycker är dåraktigt - på gränsen till ett naivt handlande.

Som många känner till mördades Bernadotte den 17 september av Yehoshua Cohen; medlem den judiska terrororganisationen - Stern.

Vi påminnas även om att både Lewis Larsson och Signe Ekblad lämnat landet. Lewis anlände en gång i tiden till Jerusalem med Nås-folket, som 15-åring. Han blev en av de verkliga stöttepelarna och konsul för Sverige i Jerusalem. Den kända folkskollärarinnan Signe Ekblad kom till Samariterhemmet i Uppsala, där hon lämnade jordelivet i november 1952, sörjd och saknad.

Senare tid.

Efter det förödande 6-dagarskriget 1967 har Israels militär haft landet i ett järngrepp. Jerusalem är delat i det östra, palestinska och västra, judiska. Dock har landets ledare drivit en politik, som helt avvikit från den uppgjorda FN-planen. När jag för 30 år sedan tillbringade en månad bl.a. på Västbanken under den första intifadan var relationerna mellan judar och araber låsta. Så har också ledare, som förespråkade en fredlig lösning, fått sätta livet till.

Yitshak Rabin, Yasser Arafat och Sten Andersson har gått ur tiden. Inte heller Benjamin Netanyahu lär lösa den alltmer ärrade Palestinakonflikten. För närvarande är även Oslo-avtalet ute ur tiden och den framtid som väntar är både osäker och utan fredligt samförstånd.

Karin Roxmans bok handlar framför allt om en historisk verklighet; mindre om drömmar och fredsarbete. Det är en bok om det gamla Jerusalem, samtidigt som vissa svenskers "öden och äventyr" avspeglas i ljuset av det förflutna.

Hans-Evert Renérius

Bok: Karin Roxman. Sverige i Jerusalem. Dröm och verklighet. Bokverket 2020. s 335.

